

Lietuvių baletas – muzikos žanras ar vizualus menas?

AUDRONĖ ŽIŪRAITYTĖ

Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Gedimino pr. 42, LT-01107

El. paštas: audrone.ziuraityte@gmail.com

Straipsnyje pateiktose aštuoniose lentelėse atkurama bendra lietuviško baletu raidos panorama. Analizuojamas procesas, kai XX a. pabaigoje Lietuvoje nyksta choreografo ir kompozitoriaus bendradarbiavimo tradicija, atskleidžiama didesnė choreografų nei kompozitorių iniciatyva kuriant baletus, parodomas baletu kaip muzikos žanro neaktualumas, vizualių meno formų vyravimo tendencija, Rusijos baletu įtaka.

Raktažodžiai: baletas, Lietuva, choreomuzikinis, choreoliteratūrinis veikalas, choreoregionys, kompozitorius, choreografas, dailininkas, scenovaizdis, kostiumai, Rusijos baletas

L. Delibešo „Kopelija“, 1925 m. gruodžio 4 d. pastatyta Valstybės teatre Kaune, laikoma oficialia profesionaliojo Lietuvos baletu veiklos pradžia, kuri turi priešistorę.

XV–XVI a. laikotarpis buvo itin palankus muzikiniam-teatriniam menui: šokis, pantomima, ankstyvosios baletu formos buvo atliekamos Pilies teatre, mokykliniame universiteto teatre. Tam buvo pritaikytos ne tik Vilniaus, bet ir Kražių, Kauno jėzuitų mokyklų scenos. XVIII a. itin populiarūs, madingi buvo rūmų teatrai, XVIII a. pabaigoje pagarsėjo Tyzenhauzo (Gardine), Mykolo Kazimiero Oginskio (Slonime), Mykolo Radvilos (Nesvyžiuje, Slucke) baletu mokyklos, operas-baletus, pastorales, atskirus baletu vaidinimus statančios trupės. XIX a. Vilniaus miesto teatre (įkurtas 1785 m.), pajavirinant repertuarą, buvo įtraukiami ir nedideli baletai, komiškos pantomimos, melodramos su šokiu, kuriuose dalyvavo gastroliuojantys šokėjai. XX a. pradžioje Vilniuje pabuvojo Sankt Peterburgo baletu trupė; solistės Tamara Karsavina, Olga Preobraženskaja, taip pat Maskvos balerina Jekaterina Gelcer turėjo didelį pasisekimą. 1907 m. čia šoko Fiodoras Lopuchovas ir Michailas Moisejevas. Vėliau tapęs baletmeisteriu, F. Lopuchovas 1947 m. Kaune pastatė „Gulbių ežerą“, o M. Moisejevas paskutinius gyvenimo metus (1950–1954) praleido Vilniuje, vadovaudamas Valstybinio operos ir baletu teatro baletu trupei. XX a. pradžioje sustiprėjus tautiniam sąmoningumui, atsirado nauja kultūrinės veiklos forma – lietuviški vakarai, kuriuose vis dažniau buvo atliekami lietuviški šokiai, tapę sceniniais (statė Mikas Petrauskas, Jonas Strazdas, Sofija Užumekaitė-Moisejevienė). M. Petrausko pirmoje nacionalinėje operoje „Birutė“ (1906) taip pat buvo numatyta baletu scena „Kęstučio vestuvės“. Muziką jai, 1909 m. rengdamas naują šios operos pastatymą Vilniuje, parašė Juozas Tallat-Kelpša, o pastatė „Rūtos“ draugijos nariai S. Užumekaitė-Moisejevienė ir J. Strazdas.

Penkerių metų laikotarpis, skiriantis lietuvių profesionaliojo baletu gimimą nuo pirmųjų profesionalių dramos ir operos spektaklių pasirodymo (1920), turėjo paruošti šiam įvykiui. Iš dalies tokią funkciją atliko įvairios baletu, šokio, plastikos studijos, mokyklos (tarp jų ir žymaus J. Kiakšto, buvusio Sankt Peterburgo Marijos teatro solisto). Paminėtini Olgos Dubeneckienės nuopelnai. 1921 m. grįžusi iš Berlyno, kuriame lankė Eugenijos (Jevgenijos) Eduardovos šo-

kio baletu studiją, ji aktyviai įsitraukė į Lietuvos meninį gyvenimą. O. Dubeneckienės vadovaujamą baletu studiją lankė pirmieji lietuvių baletu šokėjai. 1922 m. iš Petrogrado, kuriame trejus metus mokėsi teatro mokykloje pas Borisą Romanovą, į Lietuvą grįžo ir Olga Malėjinaitė – profesionaliausiai pasirengusi lietuvių šokėja. 1922 m. pastatytoje G. Bizet operoje „Karmen“ debiutavo šokėjas Bronius Kelbauskas – būsimasis lietuvių baletu primas, baletmeisteris ir pedagogas. Baletu artistai dalyvaudavo beveik visuose operų pastatymuose, kuriems šokius statė O. Dubeneckienė. 1924 m. pabaigoje Valstybės teatro direkcijos kvietimu į Kauną iš Petrogrado atvykęs baletmeisteris ir pedagogas Pavelas Petrovas pradėjo organizuoti trupę. Dalį mokinių paėmęs iš O. Dubeneckienės studijos ir subūręs nedidelę kolektyvą, P. Petrovas įsteigė Valstybės teatro baletu studiją, kurios mokiniai tapo pirmuoju lietuvių baletu branduoliu¹.

1928 m. pirmasis Lietuvos valstybės teatro choreografas P. Petrovas pastatė vienaveiksmę choreografinę kompoziciją „Lietuviška rapsodija“ pagal Jurgio Karnavičiaus muziką, kurios premjera įvyko vasario 16 d. minint Lietuvos respublikos 10-metį.

Toliau pateiktose aštuoniose lentelėse atkurama lietuviško baletu panorama².

1 lentelė. LVOBT (LNOBT) ir Kauno teatrų pastatymai

NR.	PREMJERA, TEATRAS	SUKŪRIMO METAI	KOMPOZITORIUS, CHOREOGRAFAS, DAILININKAS(AI), DIRIGENTAS	BALETO PAVADINIMAS
1	1928 02 16 Valstybės teatras Kaune	1925	Jurgis Karnavičius, Pavelas Petrovas, Adomas Varnas, J. Karnavičius	„Lietuviška rapsodija“ (pagal to paties pavadinimo kūrinių simfoniniam orkestrui)
2	1933 05 19 Valstybės teatras Kaune	1932	Vytautas Bacevičius, Petro Vaičiūno libretas, Nikolajus Zverevas, Telesforas Kulakauskas, Leiba Hofmekleris	„Šokių sukuryje“ (vienaveiksmis)
3	1933 05 19 Valstybės teatras Kaune	1933	Juozas Gruodis, Marijos Lipčienės libretas pagal Maironį, N. Zverevas, Adomas Galdikas, L. Hofmekleris	„Jūratė ir Kastytis“ (vienaveiksmis)
4	1933 05 19 Valstybės teatras Kaune	1931	Balys Dvarionas, Balio Sruogos libretas pagal Liudą Girą, N. Zverevas, Stasys Ušinskas, L. Hofmekleris	„Piršlybos“ (vienaveiksmis)
5	1943 04 12 Valstybės teatras Kaune	1941–1942	Juozas Pakalnis, Stasio Santvaro libretas, Bronius Kelbauskas, Viktoras Andriūšis, J. Pakalnis	„Sužadėtinė“ (4 veiksmų, 5 paveikslų)
6	1953 05 10 Lietuvos Valstybinis operos ir baletu teatras Vilniuje	1953	Julius Juzeliūnas, Vytauto Grivicko libretas, V. Grivickas, Jonas Surkevičius ir Regina Songailaitė, Rimas Geniušas	„Ant marių kranto“ (3 veiksmų, 5 paveikslų)

¹ Ž. Dautartas, Baletas, *Lietuvių teatras 1918–1929*, Vilnius: Minis, 1981, p. 278–308.

² Pirmoji lentelė skirta Valstybės teatro Kaune ir LVOBT, LNOBT pastatymams pagal choreografiškai interpretuotą lietuvių kompozitorių baletinę ir nebaletinę muziką. (1944 m. teatras pavadintas Lietuvos TSR valstybinio operos ir baletu teatru, 1948 m. jis perkeltas į Vilnių, o nuo 1998 m. vadinamas Nacionaliniu operos ir baletu teatru. Toliau sutrumpintai LVOBT ir LNOBT. 1974 m. pastatyti nauji teatro rūmai, archit. Elena Bučiūtė.) Antroje lentelėje užfiksuoti už Lietuvos ribų pastatyti lietuvių kompozitorių baletai, trečioje – filmas baletas ir filmas koliažas, ketvirtosios turinį sudaro baletai vaikams (pastatyti ir nepastatyti), penktosios – sukurti, bet nepastatyti baletai. Šeštoji, septintoji ir aštuntoji lentelės atspindi įtakas lietuviškam baletui.

7	1957 05 19 LVOBT	1957	Juozas Indra , V. Grivicko libretas, V. Grivickas, Juozas Jankus, Isajus Altermanas	„Audronė“ (4 veiksmų, 6 paveikslų su prologu)
8	1960 05 14 LVOBT	1960	Eduardas Balsys , kompozitoriaus libretas, V. Grivickas, J. Jankus, Chaimas Potašinskas	„Eglė žalčių karalienė“ (4 veiksmų, 7 paveikslų)
9	1966 11 04 LVOBT	1963	Antanas Rekašius , kompozitoriaus libretas, Konstantinas Bojarskis, Antanas Pilipavičius, Ch. Potašinskas	„Gėstantis kryžius“ (3 veiksmų)
10	1971 02 27 LVOBT	1968	A. Rekašius , kompozitoriaus ir Henriko Kunavičiaus libretas, Elegijus Bukaitis, J. Jankus, R. Geniušas	„Aistros“ (3 veiksmų, 4 paveikslų su epilogu)
11	1972 09 29 valstybinis muzikinis teatras Kaune	1961	J. Juzeliūnas (fonograma), Alfredas Kondratavičius, Mykolas Labuckas ir Liučija Černeckaitė, Algis Žiūraitis	„Archegono žemė“ (pagal simfoninės siuitos „Afrikietiški eskizai“ muziką, vienaveiksmis)
12	1979 12 16 LVOBT	1973	Viačeslavas Ganelinas (fonograma), kompozitoriaus, Vytauto Brazdylio ir Žilvino Dautarto libretas pagal Kazį Borutą, V. Brazdylis, Vytautas Kalinauskas, Juozas Domarkas	„Baltaragio malūnas“ (2 dalių)
13	1982 05 08 LVOBT	1981	Anatolijus Šenderovas , Ūlo Vilimaa libretas, Ū. Vilimaa, Henrikas Ciparis, Jonas Aleksa	„Mergaitė ir mirtis“ (3 veiksmų, 4 paveikslų)
14	1982 11 26 LVOBT	1982	A. Rekašius (fonograma), V. Brazdylio libretas Stasio Krasausko grafikos motyvais, V. Brazdylis, Elena Požėlaitė, J. Domarkas	„Amžinai gyvi“ (2 dalių)
15	1984 06 05 LVOBT	1982	Justinas Bašinskas , V. Grivicko libretas pagal A. Vienuolį-Žukauską, V. Grivickas, H. Ciparis, Alvydas Šulčys	„Užkeiktieji vienuoliai“ (3 veiksmų su epilogu)
16	1986 12 28 LVOBT	1985	A. Rekašius , V. Mykoliaičio-Putino posmais papildytas Balio Sriubo libretas, E. Bukaitis, Irena Zabarauskaitė pagal Marijos Jukniūtės estampų ciklą „Būtis“, J. Aleksa	„Aura“ (3 dalių, 4 paveikslų su prologu ir epilogu)
17	1989 01 27 LVOBT	1988	Osvaldas Balakauskas (fonograma), Jurijaus Smorigino libretas, J. Smoriginas, Adomas Jacovskis ir Aleksandra Jacovskytė	„Makbetas“ (2 veiksmų, 4 paveikslų)
18	1989 12 30 LVOBT	1970, 1975, 1978, 1986	Bronius Kutavičius (fonograma), J. Smorigino libretas, J. Smoriginas, H. Ciparis	„Paskutinės pagonių apeigos“ (pagal oratorijų ciklą ir „Mažojo spektaklio“ muziką, 2 veiksmų)
19	1996 06 28 LVOBT	1996	A. Rekašius , Anželikos Cholinos libretas, A. Cholina, Marius Jacovskis ir Juozas Statkevičius, Vytautas Viržonis	„Medėja“ (2 veiksmų)
20	2002 06 28 LNOBT ir Vilniaus festivalis	2002	Mindaugas Urbaitis , Krzyszofas Pastoras, Adomas Jacovskis, Aleksandra Jacovskytė, Martynas Staškus	„Acid City“ (2 veiksmų)
20	2005 05 22 LNOBT	2005	A. Šenderovas , Kirilo Simonovo libretas, K. Simonovas, Emilis Kapelišas ir Stefanija Chanalda Graurogkaitė, Robertas Šervenikas	„Dezdemoną“ (2 veiksmų)

Pirmieji vienaveiksmiai lietuvių kompozitorių baletai – Vytauto Bacevičiaus „Šokių sukuryje“, Juozo Gruodžio „Jūratė ir Kastytis“ bei Balio Dvariono „Piršlybos“, parodyti tą patį vakarą 1933 m. gegužės 19 d., sudarė stilistiškai margą, drauge įvairiapusį lietuvių muzikinės kultūros vaizdą. Viename krašte tradiciškai liaudiškas B. Dvarionas, kitame – rafinuoto mąstymo V. Bacevičius, per vidurį – J. Gruodis, suformavęs tautiškumo ir modernumo sintezės principus. Šis baletų vakaras užfiksavo tolesnę, anksčiau ar vėliau save realizavusią lietuviškos muzikos, baletų perspektyvą. Atvirai liaudiška, „suvenyrinė“ tendencija įsivyravo pokario metais, folkloro elementus ir šiuolaikines išraiškos priemones sintezuojanti ir radikaliai muzikos kalbos atsinaujinimui atstovaujanti pasireiškė vėliau ir tęsėsi iki XXI a. pradžios.

Juozas Pakalnis pirmasis sukūrė „pilnametražinį“ keturių veiksmų baletą „Sužadėtinė“, skirtą valstiečių ir dvaro kovos, meilės temai. Jis buvo kuriamas pirmosios sovietų okupacijos metais (1940–1941), o premjeros sulaukė 1943-iaisiais – per vokiečių okupaciją. Ryškiausi baletų puslapiai – lyriniai. *Grand pas de deux*, sukurtą J. Pakalniui (fleitininkui) būdingu koncertiniu stiliumi, pats kompozitorius mėgo labiausiai. Juliaus Juzeliūno baletė „Ant marių kranto“ atkuriami tarybinio kolūkio gyvenimo vaizdai, dramaturgijos pagrindą sudaro kryptingai plėtojamos siuitos, jungiamos veikėjų leitmotyvų, jų jausmų dramos. J. Juzeliūno baletas – pirmasis lietuvių autoriaus sceninis veikalas, peržengęs respublikos ribas, pastatytas Rygos, Lvovo, Talino teatruose (žr. 2 lentelę). Baletų specifikai artimiausias Juozo Indros baletas „Audronė“, lietuvių kovą su kryžiuočiais atkleidžiantis jausmų drama, išplėtotu lyrininiu Audronės paveikslu. Poetinio apibendrinimo lygmuo, būdingas šokio menui, šiame baletė aukščiausias (baletų autoriui 1957 m. suteikta Lietuvos TSR valstybinė premija).

2 lentelė. Pastatymai užsienyje

NR.	PREMJERA, TEATRAS	SUKŪRIMO METAI	KOMPOZITORIUS, CHOREOGRAFAS(AI), DAILININKAS(AI), DIRIGENTAS	BALETO PAVADINIMAS
1	1954 04 26 Valstybinis akademinis operos ir baletų teatras (Latvijos TSR, Riga)	1953	Julius Juzeliūnas , V. Grivickas, K. Miezitis, J. Chunchens	„Ant marių kranto“
2	1956 01 03 I. J. Franko valstybinis akademinis operos ir baletų teatras (Ukrainos TSR, Lvovas)	1953	J. Juzeliūnas , V. Grivickas ir N. Tregubovas ir A. Šulgina, F. Mirod ir O. Salman, S. Arbit	„Ant marių kranto“
3	1958 03 27 Valstybinis akademinis operos ir baletų teatras (Estijos TSR, Talinas)	1953	J. Juzeliūnas , V. Grivickas, J. Jankus, V. Järvi	„Ant marių kranto“
4	1984 07 18 A. A. Spendiarovo valstybinis akademinis operos ir baletų teatras (Armėnijos TSR, Jerevanas)	1973	Viačeslavas Ganelinas (Vilniaus versija)	„Baltaragio malūnas“ (2 dalių)
5	1988 05 14 „Vanemuine“ teatras (Tartu, Estija)	1987	A. Šenderovas , Ū. Vilimaa libretas, Ū. Vilimaa, Georg Sander, Endel Nögene	„Marija Stiuart“ (2 veiksmų)

Pirmieji sovietų okupacijos sąlygomis sukurti baletai atspindi jos estetikos normas – muzikos demokratiškumą, klasikinių tradicijų ir nacionalinių muzikos ypatybių derinimą, muzikos konkretinimą dainingomis melodijomis, folkloro citatomis. Realistinės tendencijos kartais peržengdavo baletų žanro specifikos ribas, plėtojo pantomimos prisodrintą sovietinio dramatinio baletų estetiką. Šio laikotarpio lietuviškų baletų dramaturgijos privalumai – leitmotyvų sistema, dinamiška veikėjų charakteristika, aktyvi dramaturginė siužetų funkcija, raiškios išplėtos lyrinės scenos, plastiškas muzikos piešinys – kūrybiškai perimti ir išplėtoti Eduardo Balsio baletu „Eglė žalčių karalienė“ (1960).

E. Balsio baletas „Eglė žalčių karalienė“ apibendrina 5-ojo dešimtmečio lietuvių baletu laimėjimus, užbaigė pirmąjį lietuviško tarybinio baletu raidos etapą, drauge pranašavo naujojo pradžia. Didelio, keturių veiksmų su prologu ir epilogu, sceninio veikalo nacionalinis siužetas ir muzikos koloritas, partitūros simfonizmas, profesinis kompozitoriaus meistriškumas – ši baletą išskiriančios savybės, leidžiančios jį vadinti klasikiniu nacionaliniu baletu. Kompozitoriaus darbas buvo įvertintas Lietuvos TSR valstybine premija. Pagal jį sukurtas iki šiol vienintelis didelio populiarumo sulaukęs filmas baletas (O. Balakausko kūrinių sąrašė, kurį pateikia Muzikos informacijos centras (www.mic.lt), „Zodiakas“ taip pat vadinamas baletu, jo muzika vėliau panaudota kino koliaže, žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Filmai baletai

NR.	FILMO SUKŪRIMO METAI	MUZIKOS SUKŪRIMO METAI	FILMOGRAFIJA	BALETO PAVADINIMAS
1	1965 Lietuvos kino studija	1960	Eduardas Balsys , scenarijaus autoriai E. Balsys, Algimantas Mockus; režisieriai V. Grivickas, A. Mockus; operatoriai Aleksandras Digimas, A. Mockus; dailininkai Jeronimas Čiuplys, Petras Ilgūnas, Dalia Mataitienė (kosiumai)	„Eglė žalčių karalienė“
2	1986, 1995 (video) Lietuvos kino studija	1984	Osvaldas Balakauskas , kino koliažas, scenarijaus autorius Pranas Morkus, režisierius Jonas Vaitkus, operatorius A. Mockus, dailininkas Vytautas Kalinauskas	„Zodiakas“ (dar vadinamas „M. K. Č. Zodiakas“)

Baletmeisteris Vytautas Grivickas prieraišumą dramatinio baletu principams (pastatė baletus „Ant marių kranto“, „Audronė“, „Eglė...“) parodė ir gerokai vėliau, kurdamas libretą bei 1984 m. interpretuodamas Justino Bašinsko baletu (sukurto pagal literatūros klasiko Antano Žukausko-Vienuočio legendą) „Užkeiktieji vienuoliai“ muziką. Muzikinė-choreografinė kompozicija (trijų veiksmų su epilogu) ir stilistika po mūsų teatrui jau pažįstamos naujesnės šiuolaikinės choreografijos priminė pokario metų estetiką, buvo suvokiama kaip anachronizmas. Čia akivaizdžios ryškios *choreoliteratūrinės* tendencijos, kai sintetinę baletu visumą lėmė detalus siužeto rutuliojimas.

Idealiu baletu teatro spektakliu laikome tokį, kuriame fabula atitinka muzikos ir šokio poetiką, o jų sintezė pasižymi savarankišku plastiniu turiniu. Tai sunkiai pasiekama. Tiesmukas, iliustratyvus siužeto ar muzikos perteikimas judesiu iš esmės nesukuria „baletinio“ turinio, nes baletas visų pirma yra choreografinis žanras. Vis dėlto jame literatūra, muzika ir šokis, kuriant sintetinį baletu turinį, darniai sąveikauja gana retai. Dažnai kuri nors sudėtinė sintezės dalis vyrauja, yra svarbiausias inspiracijos elementas. Draminis baletas yra sąlyginai mūsų vadinamo *choreoliteratūrinio* baletu atmaina, gimstanti, kai sureikšminamas literatūrinis šaltinis ar drama kaip literatūros žanras. *Choreomuzikinio* spektakliu turinys (muzikologui

jis patraukliausias) išplaukia iš muzikos ir yra abstraktus. Kai muzikos vaidmuo baleto spektaklyje ribojamas taikomąja funkcija, iškeliant choreografijos bei scenovaizdžio (kurį papildo ir kostiumai) prioritetą, atsiranda *choreoginys*, kuris kartais būna savitiksliis, divertismentinis. Kelios ar net visos sąlyginai išskirtos žanrinės baleto kryptys randamos ir viename spektaklyje. Natūralu, kad prie choreoliteratūrinių veikalų dažnai priartėja baletai vaikams (tarp jų operos ir baleto teatro scenoje pastatyti, žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Baletai vaikams

NR.	PREMJERA, TEATRAS	SUKŪRIMO METAI	KOMPOZITORIUS, CHOREOGRAFAS(AI), DAILININKAS, DIRIGENTAS	BALETO PAVADINIMAS
1	1934 Vilnius, „Helios“ kino teatre	1930	Konstantinas Galkauskas ³	„Motinos šmėkla“ (arba „Motinos šešėlis“, 2 veiksmų baletas pasaka)
2	1935 Vilnius, Vytauto Didžiojo gimnazijoje	1934	K. Galkauskas	„Laimingasis karalaitis“ (dar vadinamas opera baletu arba operete)
3	Vytauto Didžiojo gimnazijoje	1935	K. Galkauskas	„Keturi metų laikai“
4	1936 Vilnius, Vytauto Didžiojo gimnazijoje	1936	K. Galkauskas	„Stebuklingas sapnas“ (baletas pasaka)
5	1937 05 08 Vilnius, Vytauto Didžiojo gimnazijoje	1937	K. Galkauskas, N. Murašova	„Lėlių karalystė“ (je)
6		1942	Viktoras Kuprevičius	„Piemenaite ir kamin-krėtys“
7		1961	Jonas Novakauskas	„Raudonoji gėlė“
8	1969 04 13 LVOBT	1969	Abelis Klenickis , Juozo Gudavičiaus, Lili Navickytės, Irenos Stravinskienės libretas, J. Gudavičius ir L. Navickytė, P. Ilgūnas, Saulius Sondeckis	„Beširdis“ (2 veiksmų, 5 paveikslų)
9	–	1969	A. Rekašius, autoriaus libretas	„Musytė zvimbuolytė“
10	–	1969	Juozas Širvinskas, autoriaus libretas pagal Anderseną	„Mergaitė su degtukais“ (2 veiksmų)
11	1983 05 27 LVOBT	1982	Benjaminas Gorbulskis , Žilvino Dautarto, Česlovo Žebrausko libretas, Kosto Kubilinsko kūrybos motyvais; Č. Žebrauskas ir V. Žebrauskienė, H. Ciparis ir Liučija Černeckaitė-Jasiukevičienė, Dalius Samėnas	„Mikės nuotykių“ (2 dalių)
12	2005 02 06 LNOBT, Nacionalinė M.K.Čiurlionio menų mokyklos baleto skyrius		Laimutis Vilkončius (fonograma), Violeta Palčinskaitė, pagal J. M. Barrie apysaką-pasaką; V. Brazdylis ir M. Levickienė, A. Gineitytė, A. Domeikienė, V. Kudžma; Jonas Arči-kauskas	„Piteris Penas“ (2 veiksmų)

³ Apie K. Galkausko baletus ir jo pastatymus plačiau žr.: V. Markova, *Konstantino Galkausko veikla XX a. pirmos pusės Vilniaus kultūrinime gyvenime*, bakalauro darbas, Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2005. B. Zubrickas, *Lietuvos kompozitoriai*, Vilnius: Vaga, 2004, p. 135; *Vilniaus veidai*, sud. T. Venclova, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2006, p. 279.

Tikrą baleto žanro atsinaujinimą Lietuvoje reikė Antano Rekašiaus baletas „Gęstantis kryžius“ (1966). Rasizmo tema, savitas simfonizmo ir džiaz, aleatorikos bei sonorizmo elementus jungiantis improvizacinis muzikos stilius, nauja žanro traktuotė ir šiuolaikinės choreografijos elementais paįvairintas pastatymas (K. Bojarskis) atspindėjo lietuvių muzikos ir šiuolaikinio baleto raidos tendencijas. Įdomi, pasak choreografo Konstantino Bojarskio, „ne specialiai baletinė“⁴ muzika buvo svarbiausias choreografinės interpretacijos išeities taškas, todėl A. Rekašiaus veikalą įvardijame kaip *choreomuzikinį* spektaklį. Laisva nuo siužeto detalizacijos A. Rekašiaus baleto muzika pasižymi individualia kompozicija, artima nesceninei simfoninei muzikai. Antrajame balete „Aistros“ (1971) kompozitorius amžinąjį gėrio ir blogio konfliktą taip pat sprendė atsiskęs konkrečių gyvenimo realių, apibendrintai. Tai liudija veikėjams suteikti simboliniai vardai: Giedrė, Aistrė, Ažuolas, Mintys, Šešėliai.

1986 m. pastatyta A. Rekašiaus „Aura“ – tik baleto „Aistros“ nauja redakcija. Dar kartą A. Rekašius įrodė sugebėjimą kurti plastišką muziką (reguliarūs akcentai, daugybė *ostinato*), mokėjimą formuoti vientisą visumą (intonacinis muzikinės medžiagos giminingumas, reprizos, arkos) ir kontrastais išgauti ištinio muzikos veiksmo įspūdį (apgaltotas epizodų išdėstymas, motyvuota jų dramaturginė funkcija). Tačiau gana pasyvi kelių mažai modifikuotų melodinių vaizdinių kaita ilgainiui pasidaro monotoniška, atrodo ištęsta, o muzikinis audinys perdėm „vienbalsis“.

Kiti du A. Rekašiaus baletai „Amžinai gyvi“ (1982) ir „Medėja“ (1996) iš esmės yra choreografų veikalai, sukurti pagal kompozitoriaus ankstesnių kūrinių muziką. Muzikos fragmentai balete „Amžinai gyvi“ choreografo Vytauto Brazdylio nuožiūra buvo atrinkti iš ankstesnių A. Rekašiaus kūrinių ir perrašyti į fonogramą⁵. Balete girdime ištraukas iš A. Rekašiaus IV, V simfonijų, „Autokoliažo“ simfoniniam orkestrui, III kvarteto bei kitų kamerinių instrumentinių kūrinių. Įvairių žanrų šio kompozitoriaus muzika plastiškai išraiškina, teatriškai vaizdinga. Visi muzikiniai vaizdiniai yra gana vientisos stiliškos. Tai ekspresyvi, temperamentinga, audringų kulminacijų ir taikių atoslūgių, turtingo kolorito muzika.

Balete atgyja Stasio Krasausko graviūrų ciklo dalių „Kova“, „Atminimas“, „Svajos“, „Gyvenimas“, „plastinis ir humanistinis patosas, tikros aistros bei išgyvenimai“ (V. Brazdylis). Baleto statytojai S. Krasausko grafiką interpretuoja įvairiai – libreto, choreografijos, scenografijos aspektais. Karo ir taikos tema atskleista neplakatiškai, netrafaretiškai, surasta baletui tinkama specifinė „abstraktaus“ ir „konkretaus“, *choreomuzikos* ir *choreoreginio* pusiausvyra.

Baleto „Medėja“ muzikos sudarymo principas taip pat autokoliažinis. Choreografė Anželika Cholina mito siužeto nekomplikuoja, jį pateikia paprastai, aiškiai, suprantamai, kruopščiai sumanymui parinkdama A. Rekašiaus muziką. Pastatyme akivaizdus geras dailininko Marijaus Jacovskio (scenografija), Juozo Statkevičiaus (kostiumai, grimas) skonis, baleto specifikos išmanymas. Šokėjams buvo erdvi ir patogūs. Scenos gilumoje išdėstytos statinio, laivo konstrukcijos – funkcionalios, naudojamos efektingai. Nuosaike spalvų paletė (pilka–sidabrinė–juoda), apšvietimas, prailgintos drabužių linijos derėjo su A. Cholinos kuriamo šokio stiliumi, jį puošė. Grimo sustingdyti veidai priminė veikiančių personažų archetipiskumą. Šiame spektaklyje susilieja visos trys sąlyginės žanrinės baleto kryptys – *choreoliteratūra*, *choreomuzika* ir *choreoreginys*.

⁴ „Gęstantis kryžius“ ir keturi baletmeisterio atsakymai, *Švyturys*, 1966, Nr. 24, p. 22.

⁵ Spektaklio fonogramą (garso režisierius I. Lupšicas) įrašė Valstybinės filharmonijos simfoninis orkestras ir šio orkestro kamerinė grupė (dirigentas LTSR liaudies artistas J. Domarkas), elektroninės muzikos grupė „Argo“ (vadovas G. Kuprevičius) ir teatro choras.

Etapiniu ypač populiariu spektakliu tapo „Baltaragio malūnas“ (1976, ta pati versija 1984 m. pastatyta Jerevano operos ir baleto teatre, žr. 2 lentelę). Pagal Kazio Borutos apysaką sukurtas Viačeslavo Ganelino miuziklas „Velnio nuotaka“, dar vadinamas roko opera, daugeliui buvo gerai žinomas iš to paties pavadinimo kino filmo ir dviejų plokštelių albumo. „Velnio nuotakos“ muzika jungia roko, džiaz, estradinės, akademinės muzikos elementus, taip pat turi nacionalumo požymių (kvartinės-kvintinės, trichordinės intonacijos, sutartinių sąskambiai ir ritmai, liaudiškų instrumentų tembrai). Kompozitorius įtikinamai „žaidžia“ įvairių stilių išraiškos priemonėmis, veiksmai plėtojamas kinematografiniu principu – kadrais. Lengvai įsimenamos melodijos, žinomas siužetas daro kūrinį prieinamą dideliame klausytojų ratui. Choreografiškai įprasmindamas „roko operą“, kur veiksmai aiškūs iš vokalo teksto, baletmeisteris V. Brazdylis improvizavo – jungė klasikinę šokį su šiuolaikinio šokio plastika. Baletas „Baltaragio malūnas“ (spektakliai buvo šokami pagal fonogramą) – sėkmingas literatūros, muzikos ir jos vizualios interpretacijos derinys.

Reikšmingas faktas Lietuvos muzikinio teatro raidoje – Anatolijaus Šenderovo baletas „Mergaitė ir mirtis“ (1982). Jau vien dėl to, kad pagaliau po vienuolikos metų (A. Rekašiaus „Aistros“ sukurtos 1971 m.) sulaukėme naujos, specialiai baletui skirtos partitūros. Rimvydo Racevičiaus ir Jurgio Juozapaitis sukurti baletai teatro meno vadovybės nesudomino (žr. 5 lentelę; J. Juozapaitis baletą pastatymas buvo svarstomas teatro meno tarybos)⁶.

5 lentelė. Nepastatyti baletai

NR.	METAI	CHOREOGRAFAI	BALETO PAVADINIMAS
1	1926	Jurgis Karnavičius	„Gražuolė“ (vienaveiksmis)
2	1935	Jonas Novakauskas	„Aklasis muzikantas“
3	1936	J. Novakauskas	„Faraono duktė“
4	1938	J. Karnavičius	„Barocco“ (vienaveiksmis)
5	1940	J. Karnavičius	„Apsišaukėlis“ (vienaveiksmis)
6	1941	J. Karnavičius	„Jaunimas žaidžia“ (vienaveiksmis)
7	1941	Julius Gaidelis, B. Sruogos libretas pagal Maironio baladę	„Čičinskas“ (3 veiksmų)
8	1942–1944	Vladas Jakubėnas pagal V. Krėvės-Mickevičiaus mitinę saktmę	„Vaivos juosta“ (3 veiksmų, 4 paveikslų)
9	1946	Konstantinas Galkauskas	„Paparčio žiedas“ (4 veiksmų baletas poema-misterija)
10	1959	A. Rekašius, autoriaus libretas pagal J. Biliūną	„Laimės žiburys“
11	1961–1962	Rimvydas Racevičius	„Studentai“
12	1967	A. Rekašius	„Idėja“
13	1973	R. Racevičius	„Geležinis aitvaras“
14	1981	Jurgis Juozapaitis, Žilvino Dautaro libretas pagal graikų mitą	„Andromeda“ (2 veiksmų)

Daugeliui A. Šenderovo kūrinų būdingas teatriškumas, vaizdingumas, o pačiam kompozitoriui-simfonistui – puikus orkestro valdymas. A. Šenderovas naudoja ir šiuolaikines, ir tradicines išraiškos priemones – nuo dodekafonijos iki Renesanso muzikos (madrigalo) stiliacijos bei folkloro intonacijų, tarsi siekia įvairiais būdais sužadinti klausytojo emocijas, protą,

⁶ Apie nepastatytus J. Karnavičiaus baletus plačiau žr.: A. Žiūraitytė, J. Karnavičiaus baletai: sukurti, bet nepastatyti, *Jurgis Karnavičius*, parengė J. Burokaitė, Vilnius: Petro ofsetas, 2004, p. 231–240.

kurti vaizdžią muziką. Tuo tarpu estų choreografas Ū. Vilimaa atvėrė itin statišką, šiaurietiška monotonišką trijų veiksmų baletą „Mergaitė ir mirtis“ erdvę. Įdomių, įtaigių asketiškos plastikos vaizdinių rasime visuose veiksmuose, bet jų statiška eksponuojamo pobūdžio dramaturgija, išlaikoma per tris veiksmus, tampa itin monotoniška. Abstraktus choreografinis kontrapunktas atrodo muzikalus, bet išplaukiantis ne iš realiai skambančios muzikos, o daugiau iš libreto pateikiamos choreografo filosofijos.

Panašus prieštaravimas iškilo ir naujausiame A. Šenderovo baletė „Dezdemoną“ (baletė „Marijos Stiuart“, 1987 m. pastatyto „Vanemuines“ teatre Tartu, neteko matyti, žr. 2 lentelę), kadangi choreografui Kirilui Simonovui labiau rūpėjo perteikti savą W. Shakespeare'o siužeto interpretaciją, nei įsiklausyti į muziką, kuri yra dar labiau nei ankstesniame baletė teatrinė, plakatiškai ryški, kontrastinga, įvairi. Choreografas pasisakymuose nuolat pabrėždavo, kad jis susidūrė su šiandien retu atveju, kai muzika baletui buvo parašyta specialiai, tačiau tai netapo šio pastatymo privalumu. Stigo organiško ryšio tarp muzikos, choreografijos ir W. Shakespeare'o vaizdinių traktuotės. Skoningas scenovaizdis ir kostiumai (autoriai – E. Kapeliušas, S. Graurogkaitė, Rusija) užtušavo kitų baletė sudedamųjų dalių prieštaravimus ir suteikė vientisumo. Pagal sumanymą turėjęs būti *choreomuzikinis*, baletas „Dezdemoną“ numoduliuojo į adityvinę *choreoliteratūrinę choreoreginio* formą. Kostiumų dailininkas beveik kiekvienam Dezdemonos pasirodymui sukūrė naują, gražų ir elegantišką subtilių spalvų rūbą, kurį „gražiai dėvėjo“ efektingą vaidmenį sukūrusi Eglė Špokaitė.

Shakespeare'as ar Dostojevskis, Boruta ar Vienuolis šiandien baletė scenoje jau nieko nestebina, bet prieštaravimai interpretuojant literatūros klasikos kūrinius neišvengiami, kartais dėl skirtingo kompozitoriaus ir choreografo požiūrio į literatūros šaltinį jie būna net labai dideli. Osvaldo Balakausko ir J. Smorigino „Makbete“ („Macbeth“, 1989) iškyla prieštaravimas tarp šekspyriškosios dinamikos, su rašytojo siūlomu veiksmo tempu norinčios suspėti choreografijos ir daugiau statiškos muzikos. O. Balakausko veikalas sukurtas vien sintezatoriumi Yamaha-dx7 ir egzistuoja tik įrašo (fonogramos) pavidalu. Pasak kompozitoriaus, vis dėlto tai nėra tipiškas elektroninis opusas – daugeliu ypatybių jis artimas simfoninės ar net kamerinės muzikos modeliams. „Makbete“ muzikoje svarbesnis erdvės, o ne laiko matas, tuo tarpu choreografijoje įsivyrąja intensyvi herojų išgyvenimų dinamika. Statikos ir dinamikos, *choreomuzikos ir choreoliteratūros* pusiausvyra kartais sutrinka (II veiksmas, I veiksmas šiuo požiūriu harmoningesnis). Vis dėlto „Makbetas“ – vienas sėkmingiausių J. Smorigino darbų, kurio choreografinėje raiškoje kartais vyrauja „literatūra“, kartais muzika, nutolusi nuo šekspyriškos dramos konkretumo.

Į teatro repertuarą įtrauktas ir iki šiol (2008) rodomas Mindaugo Urbaičio ir Krzysztofo Pastoro baletas „Acid City“ (2002). Jo muzika akivaizdžiai minimalistinės krypties, grindžiama repetityvine technika. Laiko struktūravimui čia suteiktas prioritetas primena šokiui pataikaujančią klasikinių baletų muziką, nors pastarosios ritminiai dėsniai iš esmės skiriasi. „Acid City“ taikomąją muzikos paskirtį sustiprina tai, kad ji tarsi nepretenduoja į autentišką, originalų opusą, suvokiama kaip profesionaliai, talentingai atlikta rekompozicija. M. Urbaičio muzika gerai derėjo su K. Pastoro choreografija, grindžiama sinchroniniais judesiais, klasikiniu judesiu ir intensyvia vidine ekspresija.

„Acid City“ kūrėjams imponavo grynos, nesiužetinės formos, tačiau spektaklio trukmė (70 minučių: 2 veiksmas, 8 dalys) tarsi įpareigoja būti ypač išradingiems. Pagrindinę baletė idėją, anot autorių, – parodyti miesto gyvenimo greičio, prievartos ir netikėtų artumo, intymumo akimirkų skirtumus (K. Pastoras, žr. programėlę) – niveliuoja sintetinio muzikinio-choreografinio audinio homogeniškumas, ryškesnių kontrastų, gal net siužetinės linijos stoka. Skoningas, taip pat santūrus scenovaizdis ir kostiumai prisideda prie harmoningos, bet aštresnių

niuansų stokojančios, baletu pavadinimo ryškiau neatspindinčios visumos (angl. *acid* – rūgštis, narkotikas). Tai geras, inteligentiškas, kiek monotoniškas *choreomuzikinis* veikalas.

Teisus, manyčiau, italų baletmeisteris Carlo Blasi (1797–1878), rašęs, kad loginiai apmąstymai nepriskirtini baletu teatrui. Taip pat įtaigūs atrodo šokėjų, choreografų teiginiai apie vienintelį ir amžiną baletu siužetą – būtent šokį, ir tik jį. XX a. pabaigoje choreografai rodo daugiau iniciatyvos kurdami baletus nei kompozitoriai (juo labiau libreto autoriai). Lietuvoje 2000 m. įsteigtas A. Cholinos šokio teatras, 2001 m. pirmąjį spektaklį parodė J. Smorigino choreografių projektų teatras „Vilniaus baletas“ (įkurtas 1998 m.). Kaip liudija kai kurie anksčiau aptarti LNOBT baletu spektakliai, choreografus dažniau įkvepia literatūriniai šaltiniai, mitologiniai, populiarūs siužetai, sava filosofija nei specialiai sukurta „baletinė“ muzika. Be minėtų LNOBT pastatymų, išskirtume lietuvių choreografų ypač mėgiamus, net pasikartojančius siužetus: J. Smorigino – „Albos namai“, „Sulamita“, „Idiotas“, „Karmen“ (Operos ir baletu teatre Taline), „Romeo ir Džuljeta“ (Klaipėdos muzikiniame teatre), A. Cholinos – „Romeo ir Džuljeta“, „Karmen“, „Otelas“, „Bernardos Albos namai“. Muziką šiems spektakliams choreografai pasirenka patys (beje, ir J. Smoriginas, ir A. Cholina yra interpretavę M. Ravelio „Bolero“). Tačiau talentingas teatro choreografas, apdovanotas įvairiais sugebėjimais ir interdisciplininu išsilavinimu, – ne toks dažnas reiškinys pasaulyje ir Lietuvoje, o baletas kaip muzikos žanras tampa neaktualus. Nyksta choreografo ir kompozitoriaus bendradarbiavimo kuriant baletą tradicija, paženklinsi bendros stilistikos pokario baletų, iš dalies A. Rekašiaus veikalų, atsiradimą.

Lietuvos baletas (kaip institucija) akivaizdžiai yra Rusijos baletu įtakoje. XX a. pradžioje Nikolajus Zverevs, Vera Nemčinova ir Anatolijus Obuchovas – Europoje gerai žinomi menininkai, prisidėję prie „Meno pasaulio“ sąjūdžio ir „Rusų sezonų“ įtakos Europos kultūrai, Lietuvoje, Kauno Valstybės teatre, 1931–1935 m. formavo baletu repertuarą, o N. Zverevu pastatyti skirtingos stilistikos pirmieji lietuviški baletai atitiko „Rusų sezonų“ repertuaro formavimo kriterijus⁷. Rusų choreografų pastatymai mūsų teatre ir šiandien, XX–XXI a. sankirtoje (1998–2008), yra dažniausi (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Rusijos choreografai LNOBT scenoje (1998–2008)

NR.	CHOREOGRAFAI	BALETO PAVADINIMAS	METAI
1	Andrejus Melaninas	„Venecijos karnavalas“	1999
2	Ala Sigalova	„Septynios mirtinos nuodėmės“	2001
3	Borisas Eifmanas	„Raudonoji Žizel“	2001
–	B. Eifmanas	„Rusiškasis Hamletas“	2003
4	Aleksejus Ratmanskis	„Ana Karenina“	2005
5	Kirilas Simonovas	„Dezdemoną“	2005
6	Liudmila Kovaliova (Marius Petipa)	„Miegiančioji gražuolė“	2006
7	Ninella Kurgapkina (M. Petipa)	„Šešėliai“ (vienaveiksmis)	2006
8	Altynai Asylmuratova, Liudmila Kovaliova (M. Petipa)	„Bajaderė“	2007

Šių baletų scenovaizdį neretai kuria rusų dailininkai (daugiausia Viačeslavas Okunevas – „Raudonoji Žizel“, „Rusiškasis Hamletas“, „Gulbių ežeras“, „Miegiančioji gražuolė“, „Bajaderė“ ir operos „Don Žuanas“), populiarūs ir rusų šokėjų pasirodymai (žr. 7 lentelę).

⁷ Žr. H. Šabasevičius, Modernizmas ir XX a. Lietuvos choreografija, *Menotyra*, 2004, Nr. 4, p. 53.

7 lentelė. Rusų šokėjai LNOBT scenoje

NR.	PAVARDĖS	MIESTAI, TEATRAI	VAIDMENYS	METAİ
1	Galina Stepanenko	Maskva	Kitri	1999
2, 3	Ana Antoničeva, Dmitrijus Belogolovcevas		Kitri, Bazilis	2001
4	Natalija Krapivina		Džiuljeta	2002
5	Nina Zmijevc	Sankt Peterburgas, B. Eifmano teatras	Raudonoji Žizel	2002
6	Natalija Ledovskaja	Maskva	Džiuljeta	2003
7	Ana Antoničeva		Odeta-Odilija	2004
8	Alina Solonskaja	Sankt Peterburgas	Raudonoji Žizel	2004
9	Jekaterina Borčenko	Minskas	Odeta-Odilija	2005
10	Elvira Tarasova	Sankt Peterburgas, Marijos teatro solistai	Gala koncertas	2005
11	Andrejus Batalovas			
12	Natalija Ledovskaja	Maskva, K. Stanislavskio ir V. Nemirovičiaus-Dančenkos muzikinio teatrų baleto solistai	Gala koncertas	2005
13	Romanas Malenko			
14	N. Zmijevc	Sankt Peterburgas	Raudonoji Žizel	2006
15	A. Batalovas		Bazilis	2006, 2007

1999–2007 m. greta lietuvių baleto artistų (dabar šokančių svetur ir gastroliavusių Tėvyneje), dažnai viešėjusio ispano Ygor Yebra (12 kartų) ir rygiečio Aleksejaus Avečkino (8 kartai) LNOBT scenoje šoko 15 rusų baleto artistų, o su „Rusiškuoju Hamletu“ ir „Broliais Karamazovais“ gastroliavo Boriso Eifmano trupė (Maskva, 2000). Užsienio choreografų pastatymai mūsų teatre retesni (žr. 8 lentelę) ir, atrodo (pagal lankomumo rodiklius), mažiau mėgiami.

8 lentelė. Kitų šalių choreografai LNOBT scenoje (1998–2008)⁸

NR.	PAVARDĖS	ŠALYS	BALETO PAVADINIMAS	METAİ
1	Lorca Massin'eas	Italija	„Graikas Zorba“ (2 veiksmų)	1998
2	Krzysztof Pastoras	Lenkija, Olandija	„Vasarvidžio nakties sapnas“ (vienaveiksmis)	1998
	Krzysztof Pastoras		„Acid City“	2002
3	Xin Peng Wang	Kinija, Vokietija	„Kontrastai“ (miniatiūra), „Šventasis“ (vienaveiksmis)	2000
	Xin Peng Wang		„Carmina burana“ (vienaveiksmis)	2003
4	Pascal Rioult	Kanada	„Sizifas“ (vienaveiksmis)	2001
5	George'as Balanchine'as (statytojas Paulas Boosas)	JAV	„Sūnus palaidūnas“ (vienaveiksmis)	2004
6	Anthony Tudoras (statytojas Davidas Richardsonas)		„Krintantys lapai“ (miniatiūra)	2004
7	Geraldas Arpino (statytojas Chartelis Arthuras Estneris)		„Atspindžiai“ (miniatiūra)	2004
	G. Arpino (statytojas Markas Goldweberis)		„Slėpiniai“ (miniatiūra)	2004

⁸ Šeštoje lentelėje rusų choreografų sąrašas – 8 pozicijos, tarp kurių 3-ioji yra dviguba. Tuo tarpu kitų šalių kūrėjams skirtoje 8 lentelėje septynios pozicijos nėra tolygios ankstesnėms, nes tai – vienaveiksmiai baletai ar net miniatiūros, tarp kurių paskutinės keturios rodytos vieno vakaro metu.

2008 m. sausio mėnesį atnaujintame Lietuvos nacionalinio operos ir baletų teatro DVD *The Most Acclaimed Productions of Lithuanian Opera and Ballet Theatre* pristatoma po 10 baletų ir operos pastatymų. Operų statytojų sąrašas daug įvairesnis, susijęs su pasaulio garseybėmis, – tai režisierius ir scenografas Günteris Krämeris iš Vokietijos („Žydė“ / „La juive“, 2004), Anthony Minghella iš Didžiosios Britanijos („Madam Baterflai“ / „Madama Butterfly“, 2006), amerikiečių režisieriai – Francesca Zambello („Skrajojantis olandas“ / „Der fliegende Holländer“, 2004), Davidas Aldenas („Salomėja“ / „Salome“, 2006), režisierius, scenografas, choreografas ir šviesų dailininkas Robertas Wilsonas („Pasija pagal Joną“ / „Johannespassion“, 2007). Kitus penkis operos spektaklius statė žymūs lietuvių teatro režisieriai – Jonas Jurašas („Orfėjus ir Euridikė“ / „Orfeo ed Euridice“, 2007), Eimuntas Nekrošius („Valkirija“ / „Die Walküre“, 2007), Gintaras Varnas („Rigoletas“ / „Rigoletto“, 2003), Dalia Ibelhauptaitė („Kaukių balius“ / „Un ballo in maschera“, 2002; „Likimo galia“ / „La forza del destino“, 2005). Svarbi operos spektaklių vizuali pusė, apšvietimas ir net choreografija: „Madam Baterflai“ pastatymo grupėje dirbo choreografė Carolyn Choa (Didžioji Britanija), šviesų dailininkas Peteris Mumfordas (Didžioji Britanija); „Skrajojancio olando“ – šviesų dailininkas Rickas Fisheris (Didžioji Britanija); „Salomėjos“ – šviesų dailininkas Adamas Silvermanas (JAV); „Pasijos pagal Joną“ – solinių šokių choreografė Lucinda Childs (JAV); „Kaukių baliaus“ – kostiumų dailininkas Juozas Statkevičius, choreografas Jonathanas Lunnas (Didžioji Britanija); „Rigoletto“ – scenografė Jūratė Paulėkaitė, kostiumų dailininkas J. Statkevičius, choreografė Elna Bukovska.

Iš 10 DVD pristatytų baletų („Šešėliai“, „Anna Karenina“, „Dezdemonas“, „Gulbių ežeras“, „Rusiškasis Hamletas“, „Acid City“, „Raudonoji Žizel“, „Don Kichotas“, „Romeo ir Džiuljeta“, „Miegančioji gražuolė“) tik „Acid City“ kūrė lenkų baletmeisteris K. Pastoras, dirbantis Olandijoje, o kitų devynių programose įrašytos Rusijos menininkų pavardės: Ninnella Kurgapkina (Marijaus Petipa choreografija, „Šešėliai“), Aleksejus Ratmanskis („Anna Karenina“), Kirilas Simonovas („Dezdemonas“), Konstantino Sergejevo redakcija (M. Petipa ir L. Ivanovo choreografija, „Gulbių ežeras“), Borisas Eifmanas („Rusiškasis Hamletas“), Vladimiro Vasiljevo redakcija (M. Petipa ir A. Gorskio choreografija, „Don Kichotas“), V. Vasiljevas („Romeo ir Džiuljeta“), Liudmila Kovaliova (M. Petipa choreografija, „Miegančioji gražuolė“). Be jau minėto scenografo V. Okunevo, spektaklių scenografiją kūrė Rusijos dailininkai Viktoras Volskis („Don Kichotas“), Sergejus Barchinas („Romeo ir Džiuljeta“). Tokia me kontekste vėl išsiskiria „Acid City“ su Adomo Jacovskio scenografija ir Aleksandros Jacovskytės kostiumais, taip pat tarptautinė „Anos Kareninos“ kūrybinė grupė – dailininkas Mikaelis Melbye (Danija), projekcijos dailininkė Wendall K. Harrington (JAV).

Kaip rašė kritikė Jūratė Katinaitė, ne tik Vilniaus festivalyje, bet ir mūsų teatro baletų repertuare „Rusų sezonai“ tęsiasi⁹. 2008 m. balandžio 25 d. įvyko vienaveiksmių baletų – Igorio Stravinskio „Ugnies paukštė“ ir „Diagilevas. Fantazijos“ – premjera. Šį kartą choreografai ir libreto autoriai – Uwe Scholz as iš Vokietijos ir Peteris Anastos iš JAV. Tačiau premjerai stigo ir rusiškos, ir modernybės dvasios¹⁰. Aukšto lygio profesionalus Lietuvos baletas (juk „rusų

⁹ „Vilniaus festivaliui šis pastatymas [Roberto Wilsono „Pasija pagal Joną“ – A. Ž.] – ypač rimtas koziris siekiant įrodyti, kad jis – tarptautinis ir „tokio masto“, nes tolesnė programos koncepcija, nepaisant kelių ryškiausių šalies menininkų pasirodymų, labiau primena „Rusiškuosius sezonus“ (teatleidžia šviesios atminties Sergejus Diagilevas už skolinių)“ (J. Katinaitė, Kristaus kančia pasaulietiškoje scenoje. Prasidejo Vilniaus festivalis, *Septynios meno dienos*, 2007, birželio 22).

¹⁰ Plačiau žr.: A. Žiūraitytė, Nerusiški „rusų sezonai“ ir rusų baletų įtaka, *Kultūros barai*, 2008, Nr. 6, p. 19–25; A. Žiūraitytė, Rusiškoji ar modernybės dvasia?, *Muzikos barai*, 2008, Nr. 5–6, p. 56–58.

mokykla“ laikoma viena geriausių) pribrendo pasaulinio baletų kultūros įtakoms. Lietuvos kūrėjų pavardės Nacionaliniame operos ir baletų teatre pasirodo irgi pernelyg retai – manyčiau, tai problemiška, todėl ateityje nuodugnai aptartina tema¹¹.

Gauta 2008 12 02
Parengta 2008 12 22

AUDRONĖ ŽIŪRAITYTĖ

Lithuanian ballet – a musical genre or visual art?

Summary

Today the ballet in Lithuania as a musical genre is losing its relevance. The tradition of cooperation between the composer and the choreographer in creating a ballet, which marked with stylistic unity ballets of the afterwar period and conditionally contributed to the birth of Rekašius' works, is also rapidly disappearing. In the late twentieth century, choreographers exhibited more initiative than composers in staging ballets. Nevertheless, a talented theatre choreographer gifted with various abilities and interdisciplinary education is not a common phenomenon in Lithuania. Ballet is more relevant as visual art (glamorous design, costumes) than music and choreographic work. Lithuanian ballet, as an institution, is clearly influenced by Russian ballet.

The five tables of the article represent the overall panorama of Lithuanian ballet. Table 1 reflects the chronology of the choreographic interpretations of Lithuanian ballet and non-ballet music at the State Theatre in Kaunas, and the LSOBT (later LNOBT)¹². Table 2 represents productions of Lithuanian ballets abroad, while Table 3 lists ballets-films and film-collage. Table 4 represents ballets for children (both staged and not staged). Table 5 lists composed but never staged Lithuanian ballets. Tables 6 and 8 reflect the influence of Russian ballet – Russian choreographers and dancers – at the LNOBT. Table 7 represents works of choreographers from other countries at the LNOBT (1998–2008).

¹¹ Modernų baletų, šokio teatrą Lietuvos žiūrovas turėjo galimybę pamatyti Baltijos šokio festivalių metu (pvz., 1990 m. ir 2008 m. Švedijos baletą „Culberg“). Čia buvo rodomos ir naujos Lietuvos choreografų sukurtos šokio formos – tai Airos Naginevičiūtės, Gyčio Ivanausko, itin kūrybingai dirbančios Loretos Juodkaitės darbai. 2008 m. festivalyje pristatytai A. Naginevičiūtės kompozicijai „Mėnulis nepaiso lojančių šunų“ tekstas buvo sukurtas specialiai (choreografė bendradarbiavo su poete ir dramaturge Gabriele Labanauskaite).

¹² In 1944, the theatre was renamed into Lithuanian SSR State Opera and Ballet Theatre, in 1948 it was moved to Vilnius, from 1998 the theatre is called Lithuanian National Opera and Ballet Theatre. The new opera house was built in 1974 (architect Elena Bučiūtė). Abbreviations used in the paper: LSOBT and LNOBT.